

Bokmeldinger

Kvalem, I. L. og L. Wichstrøm (red.)

Ung i Norge. Psykososiale utfordringer
Oslo: Cappelen Akademisk, 2007

Strandbu, Å. og T. Øia (red.)

Ung i Norge. Skole, fritid og ungdomskultur
Oslo: Cappelen Akademisk, 2007

De to store ungdomsundersøkelsene som NOVA gjennomførte i 1992 og 2002, danner grunnlaget for disse to bøkene som omhandler ulike sider ved ungdomstilværelsen. Spørreskjemaundersøkelsene er unike både når det gjelder størrelsen på utvalget og antall spørsmål. I hver undersøkelse ble i overkant av 12 000 13–19-åringer stilt mer enn 600 spørsmål. Med en svarprosent på 97 i 1992 og på vel 92 i 2002 er undersøkelsene et solid empirisk grunnlag for artiklene i de to bøkene.

I artiklene kombineres de empiriske funnene med annen forskningsbasert kunnskap. På den måten blir de to bøkene også en presentasjon av kunnskapsstatus. I boken som er viet de unges psykososiale utfordringer, følger de fleste artiklene en mal der det først gis en oversikt over forskningen på temaet, så følger en analyse av Ung i Norge-undersøkelsene, og til slutt er det et avsnitt om praktiske implikasjoner. Denne malen er krevende. Farene er at presentasjonen av forskningsresultatene lett kan bli refererende og sprikende, samtidig som de praktiske implikasjonene som påpekes, blir nokså generelle. De fleste artiklene unngår dette, og leseren gis en guidet tur gjennom forskningslitteraturen på felter som tenårenes utviklingsoppgaver, kroppsbilde, homoseksualitet, spiseproblemer, depresjon og suicidalitet, atferdsproblemer og rusmiddelbruk. Boken om skole, fritid og ungdomskultur har ikke samme mal for artiklene. I disse artiklene presenteres teori og forskning som er relevant for problemstillingen, og artiklene avsluttes ikke med en redegjørelse for praktiske implikasjoner. Det er likevel ikke vanskelig å se at funnene kan ha praktiske implikasjoner.

Begge bøkene har kapitler hvor det redegjøres for hvordan ungdom forstås. I boken om psykososiale utfordringer framheves det i kapitlet med tittelen *Om boken* at betydningen av de fysiske, psykologiske og sosiale endringer som hører ungdomstiden til, påvirkes av de samfunnsmessige rammene for oppveksten. Spesielt vises det til at ungdomstiden synes å ha blitt utvidet i begge ender av aldersskalaen, noe som medfører at de psykososiale

utfordringene legger beslag på et lengre tidsspenn i menneskers liv enn tidligere. Uansett vil de fysiologiske, psykiske og sosiale endringene som skjer i ungdomstiden, stille økte krav til tilpasning. I den sammenheng vises det til John C. Colemans *focal theory of adolescence*, som ifølge kapitelforfatterne går ut på at det mest gunstige er å løse én utviklingsoppgave av gangen. Dette er noe upresist siden Coleman utviklet en modell eller teori basert på empiriske undersøkelser som viste at utviklingsoppgavene fordelte seg over et visst tidsspenn der hver oppgave syntes å ha sin «peak age». Et slikt empirisk funn betydde ikke at oppgaven var spesifikt knyttet til dette alderstrinnet. Det ville variere noe fra individ til individ når utviklingsoppgavene ble løst. For noen kunne utviklingsoppgavene «hope seg opp» og føre til problemer, mens det for de fleste ville være en jevn fordeling av oppgaver utover tenårene. Ut fra denne modellen kunne det forklares hvorfor noen opplevde ungdomstiden som problematisk, mens andre ikke gjorde det. Denne tilnærmingen kunne gjerne vært drøftet noe mer både i det innledende kapitlet og i kapitlet om utvikling i tenårene i forbindelse med hvordan tenårene oppleves for de unge. Når det ikke blir gjort, har nok det sammenheng med at forfatterne i liten grad konfronterer de nyere forståelsene av ungdom med de mer klassiske teoriene om «storm and stress». I stedet er det i kapitlet *Utvikling i tenårene: pubertet, kognisjon, seksualitet, selvbilde og sosiale relasjoner* lagt vekt på å presentere forskningsresultater som belyser utviklingen i tenårene, noe som både er interessant og nyttige for leserne.

Boken om skole, fritid og ungdomskultur innledes med et kapittel kalt *Rammer for nye ungdomsliv*. Kapitlet åpner med et spørsmål om hva som kjennetegner det å være ung i dag sammenlignet med tidligere tider. Det trekkes opp to ulike perspektiver på ungdom og ungdomskultur. Det ene perspektivet er å oppfatte ungdom som livsfase. I dette perspektivet er ungdom en fase som går forut for – og som fører over i – et voksent liv. Det andre perspektivet er å se ungdom som generasjon eller kohort. Ut fra dette forstås hver ungdomsgenerasjon som unik, en generasjon som tar med seg sine formative erfaringer over i voksenlivet. Dette er nyttige perspektiver siden det noe forenkelt kan framstilles slik at livsfaseperspektivet impliserer at ungdom i stor grad formes av voksensamfunnet, mens generasjonsperspektivet impliserer at ungdom former voksensamfunnet. Når det gjelder generasjonsperspektivet, vises det riktignok til Eisenstadts bok *From generation to generation* som handler mer om tilpasning enn endring, men ut fra Mannheims klassiske artikkel om generasjoner – som det også henvises til – er det rimelig å hevde at generasjonene preger sin tid. Dermed kan de unge forstås som aktører i eget liv, slik det formuleres i bokens innledningskapittel. Det er interessant å trekke inn demografiske forhold for å forstå de

unges muligheter og begrensninger. Easterlin-hypotesen om sammenhengen mellom kullstørrelse og livssjanser nevnes uten at den redegjøres for noe særlig. Hans grunnleggende premisse er at kullstørrelse påvirker relativ inntekt, noe som igjen får konsekvenser for den enkeltes livssituasjon. Uansett er det et viktig poeng som framheves i boken, nemlig at kullstørrelsen påvirker konkurransen om utdanningsplasser og jobber. Riktignok er det så vidt jeg kan forstå oppgitt feil størrelse på årskullene på begynnelsen av 1990-tallet, noe som gjør at forskjellene i årskull framstår som større enn de er. Andre viktige trekk ved ungdomstilværelsen i dag som nevnes, er at tenåringer er blitt skoleelev. At så å si alle tenåringer er i skole, gir en god begrunnelse for at mange av bokens kapitler handler om skolen. Det påpekes også at forskjellen mellom unge og voksne har blitt mindre. De unge er gitt større frihet, og de voksne har blitt mer fleksible fordi vi lever i et samfunn som er i endring og hvor kunnskap kontinuerlig må settes på prøve. Forfatterne slutter seg til dem som hevder at en økt individualisering og et samfunn med løsere samfunnsstrukturer, øker risikoen for ulike former for marginalisering. Påpekningen av at et samfunn som overlater mer til individuelle valg synes å ha institusjoner og en ungdomskultur som i stor grad krever konformitet til bestemte verdier, er tankevekkende.

Boken om psykososiale utfordringer er delt i tre deler: Del I *Utviklingsoppgaver*, del II *Internaliserende vansker* og del III *Eksternaliserende vansker*. Innledningsvis i boken er det påpekt at den vanlige inndelingen av psykiske vansker i internaliserende og eksternaliserende, er noe problematisk fordi skillet ikke er så absolutt som todelingen antyder. I del I behandles temaene *utviklingsoppgaver i tenårene*, *kroppsbilde* og *homoseksualitet*. Det legges vekt på at de unges utvikling i tenårene på ingen måte er en entydig prosess, men at det er et mangfold av utviklingsoppgaver med store individuelle variasjoner. Dette gjør at det blir viktig å forholde seg til unge som individer, samtidig som en generell kunnskap om ungdomstidens utviklingsoppgaver og utfordringer er et nødvendig grunnlag. Når det gjelder kroppsbilde, gjør to tendenser seg gjeldende. Den ene er en generell vektøkning blant de unge, og den andre er at en større andel av de unge er misfornøyde med sitt eget utseende. Samtidig er det også en økt andel som er fornøyd med utseendet. Det kan således se ut som om den økte oppmerksomheten på tynne og veltrente kropp, har ført til en polarisering når det gjelder hvor fornøyde de unge er med seg selv. I artikkelen om homofili skiller det mellom homoseksuell erfaring og homofil orientering. Dette synes å være to kategorier som er nokså ulike. Mens den første kategorien er kjennetegnet ved en livsstil med mye festing, er den andre kategorien mer sosialt marginalisert blant jevnaldrende, har dårligere psykisk helse og ser ut til å bruke

rusmidler på en mer selvmedisinerende måte enn den andre kategorien. Disse funnene bidrar til å underbygge observasjonen fra det innledende kapitlet i den andre boken om at samfunn som er mer løst strukturerte enn tidligere, likevel har sterke konformitetsverdier.

I del II av boken behandles problemer som *spiseforstyrrelser*, *suicidalitet* og *selvmordsforsøk*. Det påpekes at økningen i depresjon og selvmordsforsøk har sammenheng med vektøkning, misfornøydhet med egen kropp og med økningen i rusbruk. I artikkelen om spiseforstyrrelser understrekes det at det fortsatt er lite kunnskap om årsaksforhold, men at betydningen av en kulturell faktor som skjønnhetsidealet, vil være viktig å utforske videre. I del II av boken om eksternaliserende vansker analyseres *atferdsproblemer* og *rusbruk*. Analyseresultatene når det gjelder atferdsproblemer, synes å tyde på at det har skjedd en polarisering av ungdommene. Det er flere som begår alvorlige norm- og lovbrudd, samtidig som det synes å være færre som gjør seg skyldig i de mindre alvorlige norm- og lovbruddene. De to artiklene om rusbruk er nyttige korrektiver til noen utbredte oppfatninger: for det første at narkotikabruk har spredt seg til veltilpasset ungdom, og for det andre at foreldrene har stor betydning for barnas rusbruk. De empiriske resultatene gir ikke støtte for disse oppfatningene. Både i 1992 og i 2002 skilte tenåringer som hadde erfaring med narkotika seg systematisk fra dem som ikke hadde det. Ungdom med stofferfaring var mer belastet enn andre ungdommer, og desto mindre utbredt det narkotiske stoffet var, desto mer belastet var brukergruppen. Sammenhengen mellom foreldrenes alkoholvaner og barnas rusbruk viser seg å være mer kompleks enn det er vanlig å anta. For det første kan det være uklart hva som er årsak og hva som er virkning når det gjelder relasjonen mellom barns rusbruk og foreldreatferd, og for det andre kan det være at sammenhengen skyldes bakenforliggende forhold. Dette er nyttige påpekninger som maner til en viss forsiktighet når det gjelder hvilke konklusjoner som skal trekkes.

Boken om skole, fritid og ungdomskultur er i stor grad viet skolen enten direkte eller indirekte. Kapitlene *Reformer i utdanningssystemet – hva har de ført til?*, *Ungdomsskolens klasseskiller* og *Flinke jenter og gutter i utakt* handler direkte om skolen, mens kapitlene *Digital kompetanse og skoleprestasjoner* og «*Det store likestillingsprosjektets barn*»? – *Endringer i kjønnsforskjeller 1992–2002* også i noen grad er relatert til de unges skolehverdag.

Grunnskolen og den videregående skolen gjennomgikk betydelige reformer i løpet av 1990-tallet. Dette reformarbeidet er evaluert, og som det påpekes i kapitlet som omhandler disse reformene, synes det som om de strukturelle tiltakene har vært vellykkete, mens forandringen av innholdet i skolen ikke har hatt så tydelige konsekvenser. Et foruroligende trekk er at

en nokså stor andel av hvert årskull har problemer med å oppfylle de krav skolen stiller. Forfatterne ser derfor en utfordring for utdanningsmyndighetene i å gripe fatt i forskjellene og gjøre noe med dem. Dette er forskjeller som ikke er tilfeldige. Artikkelen om klasseskille og kjønnskiller i skolen belyser de sosiale forskjellene i skoleprestasjoner. I artikkelen om klasseskille testes tre forklaringer: at prestasjonsforskjellene skyldes ulike ambisjoner og ulik innsats (aspirasjonsteori), ulike kognitive og intellektuelle evner (familieressursteori) eller utdanningssystemets ulikhetsskapende mekanismer i forhold til elevenes kulturelle kapital (konfliktteori). Analysen gir liten støtte for den siste teorien om at skolen er ekskluderende for elever med lite kulturell kapital. Derimot har familieressursteorien relativt stor forklaringskraft. Med andre ord er det elever fra familier med ressurser til å stimulere og hjelpe elevene gjennom skolen som lykkes best. Det tas betimelig nok et forbehold om at den subtile forskjellsbehandlingen i skolen som bl.a. Bourdieu har argumentert for, ikke lar seg avdekke gjennom et spørreskjema.

Artikkelen om prestasjonsforskjeller mellom jenter og gutter belyser en svært så aktuell problemstilling. En slik kjønnsforskjell har vært registrert lenge uten at noen har funnet en god forklaring. I artikkelen underbygges tesen om at jentene har et verdisett som er bedre tilpasset skolens kultur enn hva guttenes verdier er, men det påpekes at det ikke er gitt hvordan dette påvirker skoleprestasjonene. Tre forklaringsmodeller skisseres. For det første kan det være slik at gutter og jenter oppfører seg forskjellig i undervisningssituasjonen, og at jentenes oppførsel i størst grad fremmer læring, for det andre kan det være at jentene ved å være på linje med skolens verdier gjør det best, eller for det tredje kan det være en bakenforliggende årsak til at jenter både gjør det bedre på skolen og har forskjellige verdier sammenlignet med guttene. Til denne siste forklaringen blir det bemerket at dette må bety at jenter av natur er dyktigere og mer intelligente enn gutter. Å vise til naturen er ikke nødvendig, det er solid grunnlag for å hevde at jenter blir sosialisert på en annen måte enn gutter. Kanskje er dette en sosialisering som bedre er tilpasset skolens krav enn den sosialiseringen som guttene har fått? I artikkelen om endringer i kjønnsforskjeller diskuteres kjønns betydning på en rekke felter. Forfatteren konstaterer at en del funn bekrefter et nokså tradisjonelt rollemønster, men det finnes også tegn på at gutter og jenters atferd blir mer lik. I løpet av de ti årene som skiller de to undersøkelsene, har det skjedd små endringer. Det er imidlertid én endring som løftes fram, nemlig at det har blitt en sterk polarisering blant ungdommene når det gjelder selvfølelse og kroppsbilde. Forfatteren stiller her spørsmålet om dette er en indikasjon på at ungdom har blitt mer refleksive med tanke på hvordan de er og ser ut.

Artikkelen om digital kompetanse og skoleprestasjoner har en problemstilling som mange er opptatt av, nemlig om det er en sammenheng mellom såkalt digital kompetanse og skoleprestasjoner. Det påpekes at det er en utbredt oppfatning at ungdoms databruk har en positiv effekt på skoleprestasjoner uten at det er noe særlig forskning som underbygger dette. Forfatterne analyserer sammenhengen mellom det å lete etter informasjon på Internett og norskkarakterer. Det påvises en svak sammenheng. Når det kontrolleres for andre forhold, viser det seg også at for elever som har foreldre med universitets- eller høyskoleutdanning, er det ingen sammenheng mellom databruk og skoleprestasjoner. Dette tas som indikasjon på at det i liten grad er blitt digitale skiller i skolehverdagen, men forfatterne tar forbehold om datagrunnlaget og mener at kvalitative data vil kunne belyse funnene som er gjort.

Tre av kapitlene i boken handler om ungdomskultur og fritid. Dette er *Populærkultur, relasjonsdannelser og sosial kompetanse i et flerkulturelt ungdomsmiljø på «Rudenga», Oslo øst, Troløs ungdom. Endringer i ungdoms deltakelse i frivillige organisasjoner fra 1992–2002 og «Beckham gikk ikke mye lagrenn» – kontroverser om ungdom og idrett før og nå*. Artikkelen om det flerkulturelle ungdomsmiljøet på «Rudenga» bygger på et grundig feltarbeid og har dermed et annet datagrunnlag enn de øvrige artiklene i boken. Med dette arbeidet gir forfatteren oss et annet bilde av et flerkulturelt miljø enn det som ofte presenteres i massemedia. I dette miljøet oppstår et fellesskap som verken er basert på forskjell eller på likhet, men på noe midt i mellom. Denne kompetansen til å omgås hverandre betegner forfatteren som kulturell elastisitet. Utfordringen som påpekes, er å legge til rette for at en slik kompetanse skal kunne utvikles. Artiklene om unges deltakelse i frivillige organisasjoner og i idrettsaktiviteter gir et godt innblikk i to felter som tradisjonelt har vært viktig for ungdom. Det vises at selv om andelen som er medlem i en organisasjon har sunket, er det like mange som var vært innom organisasjonene som ti år tidligere. Med andre ord har omløpshastigheten økt, de unge har blitt noe mer flyktige i sin deltakelse. Artikkelen om idrett gir et interessant historisk sveip som setter dagens situasjon i relieff. Idretten rekrutterer bredt, men deltakelsen synker utover i ungdomsårene. Frafallet synes imidlertid å være minst blant dem som tidlig er de mest aktive. Idretten har forandret seg mye, men i Norge er myndighetene mer bekymret for inaktivitet blant ungdommen enn for at de skal fristes av drømmen om en idrettskarriere.

De to bøkene gir samlet sett en god oversikt og innsikt i 13–19-åringenes situasjon i dagens Norge. På sitt beste bidrar også artiklene til å nyansere eller korrigerende rådende oppfatninger om ungdom. At artiklene også trekker

inn annen forskningsbasert kunnskap, bidrar til tolkning og forståelse av data som presenteres. Når såpass mange forfattere er involvert, vil det selvfølgelig være forskjeller både i kvalitet og lesbarhet. I det store og hele har redaktørene og forfatterne gjort en god jobb, selv om det finnes noen skjønnhetspletter som for eksempel at utvalgsstørrelsen oppgis noe forskjellig i et par av artiklene, at en bok fra 2005 omtales som ny og andre lignende unøyaktigheter.

Halvor Fauske

Ole Brede

Nye gutter og jenter – en ny pedagogikk?

Oslo: Cappelens Akademiske Forlag, 2004

Gutter skiller seg negativt ut på en rekke områder i skole og barnehage. De får dårligere karakterer og har oftere lesevansker, konsentrasjonsproblemer og atferdsproblemer. Videre tar færre gutter enn jenter høyere utdanning. Situasjonen innbyr til diskusjon om hva det er med guttene som gjør at de ikke passer inn i institusjoner som skole og barnehage, eller eventuelt hva det er med institusjonene som gjør at de ikke passer for gutter.

Nettopp disse spørsmålene er det Ole Brede tar opp i sin bok «Nye gutter og jenter – en ny pedagogikk».

I forordet står det at «boka er et forsøk på å møte debatten om gutter og deres situasjon med den kunnskapen som tross alt eksisterer.» Boka skal drøfte hvorfor det er gutter som i særlig grad skiller seg ut negativt når det gjelder skoleprestasjoner og problematferd, presentere ulike synspunkter på kjønns sosialisering og ta opp hva grunnskolen og barnehagene kan gjøre med problemet. Hensikten med boka er både å belyse og diskutere, og å skape forståelse for hvordan gutter og jenter utformer sine kjønnsidentiteter og hvilke utfordringer de møter i prosessen.

Den første delen av boka handler om hvordan kjønnsforskjeller forklares i dag. En rekke forklaringer av både vitenskapelig og folkelig karakter presenteres, diskuteres og kritiseres. Ofte handler de rådende forklaringene om forhold som regnes som betydningsfulle for alle gutter og jenter, såkalte store fortellinger. Forfatteren supplerer de store fortellingene om kjønns sosialisering med små fortellinger, de som ikke gjelder for alle personer, men som beskriver barns individuelle erfaringer. I de små fortellingene tillegges miljøet stor betydning for barnas utvikling.

Bokas fokus på de små fortellingene er interessant og gjør at ansvaret for barns kjønns sosialisering ikke bare legges på genetiske og samfunnsmessige forhold, som det er vanskelig å gjøre noe med. Voksne som omgås barn, framheves som viktige. Boka kommer med gode eksempler på hvordan forhold på mikronivå kan ha betydning for barns opplevelse av hva det vil si å være kvinne eller mann. Forfatteren skriver at barn selv konstruerer kjønn. De registrerer og diskuterer hva det er passende for gutter og jenter å gjøre. I denne prosessen er det viktig hvordan voksne i deres nærhet opptrer. Omgås barna menn som ikke tar oppvasken eller kvinner som ikke skifter luspærer, har det konsekvenser for hvordan barn forstår betydningen av kjønn. Voksne som gjør både tradisjonelle kvinne- og mannsting, viser barna at kjønn i seg selv ikke begrenser hva man kan gjøre. Her ligger det en optimisme med tanke på hvilke muligheter vi voksne har til å motvirke samfunnsmessige og strukturelle forhold.

Bokas andre del handler om kjønnsfordelingen blant ansatte i institusjoner hvor barn tilbringer mye tid, som barnehager, skoler og skolefritidsordning (SFO). Menn er i klart mindretall i alle disse institusjonene, og det er færre menn jo yngre barna er. I norske barnehager er kun sju prosent av de ansatte menn. Tilsvarende tall for SFO og grunnskolen er henholdsvis 11 og 30 prosent. Tallene vitner om at det er få mannlige rollemodeller for gutter i skolen og i barnehagen. Det er nærliggende å tenke at guttene trenger flere forbilder av eget kjønn, og at det derfor er nødvendig med flere mannlige ansatte. Forfatteren lanserer også en annen framgangsmåte. Mer enn å etterlyse flere menn i barnehage og skole, mener han at det er viktig at de ansatte viser et mangfold av måter å være kvinne og mann på. Igjen formidler forfatteren et optimistisk budskap om at mye kan gjøres innenfor de rammene som finnes i dag. Det er ikke nødvendig å tvinge menn inn i skolen og barnehagen og kvinner ut. Men det er nødvendig at de ansatte er sitt ansvar som kjønnsforbilde bevisst.

Den tredje delen av boka tar for seg hva som blir gjort i nordiske skoler og barnehager for å følge opp gutters og jenters ulike behov. Både mye brukte framgangsmåter, som å henvise problematiske gutter til spesialundervisning, og mindre vanlige framgangsmåter, som å dele barna inn i enkjønnede grupper, presenteres. Det er svært interessant å lese om hva som gjøres i praksis. Særlig gjelder det framgangsmåter og begrunnelser for de mindre tradisjonelle prosjektene. For eksempel brukes enkjønnede grupper fordi det blir enklere å arbeide spesifikt med styrker og svakheter. Gutter anses i utgangspunktet å være opptatt av å mestre. Det er derfor ikke en egenskap de trenger å utvikle ytterligere. Derimot har de ofte behov for

sosial trening. Det motsatte er tilfelle for jenter. De kan mye om sosialt samspill, men trenger i mange tilfeller å få tilgang til mestringsopplevelser.

Lykkes forfatteren med å bidra til debatten omkring gutter og deres utvikling? Mitt svar må bli både ja og nei. Forfatteren kommer med interessante innspill når det gjelder gutter og deres situasjon på skolen og i barnehagen. Mye av det som skrives om forklaringer på kjønnsforskjeller og det konkrete arbeidet som foregår i barnehager og i skoler, er spennende lesing. Videre synes jeg det er positivt at boka ikke er ensidig opptatt av gutters utviklingsmuligheter, men er balansert i den forstand at det både diskuteres hvilke utfordringer jenter har, og hvilke utfordringer gutter har, og hvordan disse best kan møtes. Boka framstår ikke som noen forsvarstale for guttenes interesser. Det blir diskutert løsninger som kan tjene begge kjønnene.

Selv om forfatteren kommer med interessante innspill, synes jeg det er mangler når det gjelder konklusjoner og en mer helhetlig tankegang. Flere steder opplever jeg at forfatterens stemme burde vært tydeligere til stede og ikke ha druknet i presentasjonen av eksisterende kunnskap. Boka er ikke godt nok bundet sammen til at teorien og empirien som legges fram, blir noe mer enn et enkeltstående bidrag. Dermed gir ikke boka det bidraget til debatten som den kunne ha gjort.

Cay Gjerustad

Ola Erstad

Digital kompetanse i skolen – en innføring

Oslo: Universitetsforlaget, 2005

Ola Erstad, førsteamanuensis ved UiO og tidligere forskningsleder ved ITU (IT i Utdanning), har skrevet boken *Digital kompetanse i skolen – en innføring*. Boka er delt inn i to deler. I den første delen gis en beskrivelse av hvordan digital kompetanse i økende grad er nødvendig for å kunne navigere i og beherske mediesamfunnet. I den andre delen gir boken en fremstilling av hvordan digital kompetanse bør forstås, og hvordan digitale medier kan integreres i pedagogikken og skolehverdagen. Boka gir en omfattende beskrivelse av de medietrendene og de utfordringene samfunnet og skolen står midt oppe i. Dette er stoff som i liten grad har vært formulert på norsk og er derfor et nyttig tilskudd, både til forskere, studenter og lærere.

Det er både prisverdig og dristig av forfatteren å gi seg i kast med et slikt bokprosjekt, både fordi begrepet «digital kompetanse» er omfattende og

komplekst, og fordi det er uklart hvilken plass den digitale kompetansen bør ha i skolen. Boka er særlig aktuell fordi digital kompetanse løftes frem i den nye skolereformen Kunnskapsløftet som en grunnleggende ferdighet på linje med det å skrive, lese og regne.

Digital kompetanse innebærer altså mer enn bare det å beherske datamaskiner og Internett. Erstad foreslår at «(...) digital kompetanse er ferdigheter, kunnskaper og holdninger ved bruk av digitale medier i det lærende samfunn». Denne definisjonen innebærer at digital kompetanse både omfatter kunnskap om digitale medier og det å beherske ulike måter å bruke slike medier på. Ved å trekke linjene til «det lærende samfunn» vektlegges samtidig den kompetansen som trengs for å kunne utnytte nye medier i et samfunn med hurtige endringer og krav til kontinuerlig kunnskapsutvikling.

I del 1 av boken beskriver Erstad barns oppvekstvilkår i en digital mediekultur, men også hvordan denne mediekulturen har endret seg over tid. Erstad beskriver her hvordan barndommen har endret seg i faser fra 1700-tallet og frem til våre dager, og hvordan ungdomsbegrepet vokste frem gjennom jazz og rockemusikkens inntreden på 1950-tallet. Samtidig gis en framstilling av hvordan synet på barnet og medielandskapet i dag er blitt mer komplekst og flytende. Er for eksempel barnet en aktiv og skapende aktør, eller er barnet en passiv og lett påvirkelig konsument av medieinntrykk? Utfordringen for skolen ligger ifølge Erstad i den økende betydningen mediene har fått for barnas oppvekst på svært kort tid. Tilgangen til og bruken av digitale medier blant norske barn og unge i dag er betydelig, både når det gjelder elektroniske spill, mobiltelefon, data og Internett. Digitale medier har også inntatt en vesentlig rolle på nesten alle samfunnets nivåer, i handel, informasjon, kommunikasjon, arbeid og utdanning.

Erstad trekker også fram problemstillinger knyttet til såkalte *digitale skiller*, både i skolesammenheng og i hjemmet. Dette handler om at barn og unge har ulik tilgang til, og varierende forutsetninger for, å kunne bruke digitale medier for effektivt å utvikle digital kompetanse. En særlig utfordring er at bruken av digitale medier som regel er langt mer avansert og variert i hjemmet sammenlignet med i skolen. Dette henger sammen med utdattert og manglende datautstyr i skolen, samt at mange lærere verken har nødvendige ferdigheter eller interesse for nye medier.

Del to drøfter forholdet mellom medier, skole og pedagogikk og beskriver hvilken plass de digitale mediene bør ha i utdanningssystemet. Erstad knytter dette til en ambivalens til den teknologiske utviklingen, med både skepsis og entusiasme knyttet til hvordan skole og digitale medier kan integreres. For som Erstad påpeker, «Digital kompetanse dreier seg ikke bare

om kunnskapskomponenter og evner hos elever og lærere, men også om generelle endringer i den pedagogiske praksisen».

Erstad argumenterer for at de digitale medienes rolle i læringsprosessen er viktig av flere grunner. Mediene støtter og supplerer skolelæring, de representerer alternative læringsarenaer, mediene fremmer sosial samhandling (kommunikasjon via e-post, chatting, weblogg etc.), og mediene er kilder til identitetsutvikling. I denne delen av boken diskuteres digital kompetanse videre og i tillegg forskjellen mellom ferdigheter, egenskaper, kompetanse, kunnskaper, kvalifikasjoner og dannelse. Erstad beskriver noen sentrale bestanddeler ved vurdering av digital kompetanse i skolesammenheng spesielt: 1) å skape / være kreativ, 2) å samarbeide, 3) å kommunisere, 4) å evaluere, 5) å integrere, 6) å klassifisere, 7) å navigere, 8) å søke, 9) å laste ned og 10) grunnleggende ferdigheter.

I det store og det hele er hovedintensjonen ved *Digital kompetanse i skolen* å bedre forståelsen for forholdet mellom medier og pedagogikk. Etter min mening er svakheten med boken, og særlig deler av den andre delen, at den i for liten grad blir konkret. Det blir for mange vage partier. Som leser, sitter en igjen litt forvirret etter å ha bli presentert for en rekke case-studier, masse informasjon og teoretiske tilnærminger. Dette henger selvfølgelig sammen med at digital kompetanse er et komplekst begrep som langt på vei fortsatt befinner seg i støpeskjeen. Boken påberoper imidlertid i tittelen at dette er en «innføring», noe som gjør at leserne av boken antagelig vil forvente en innføring i hvordan digitale medier bør forstås og tas i bruk i skolen på ulike klassetrinn. Særlig er det her boken svikter. Det er for lite fokus både på hvilke typer mediebruksmønstre som faktisk fremmer digital kompetanse, og hvilke typer eller grader av digital kompetanse man bør forvente på ulike alderstrinn. Det savnes med andre ord en konkretisering av hvilke elementer i den digitale kompetansen som bør inngå på ulike alderstrinn i skolen. Aldersaspektet ved digital kompetanse er i for liten grad vektlagt i boken. En diskusjon av hva forfatterne legger i begrepet «digital kompetanse» kommer også inn på et altfor sent tidspunkt i boken.

Samtidig er boken interessant på det diskuterende planet fordi den inneholder mye informasjon, referanser og gode refleksjoner. En av de mest interessante delene av boken er den om hvordan den nye medievirkeligheten endrer prinsippene for tradisjonell læring. Her trekkes det fram mange spennende eksempler. Et spesielt iøynefallende eksempel er Nesodden videregående skole, som aktivt har tatt i bruk teknologi i læringsarbeidet. Rektor ved skolen påpeker utfordringen med å «flytte fokus fra kateteret og ned til pultene». Læringen har endret karakter, fra den tradisjonelle kunnskapsoverføringen fra lærer til elev, til å bli en refleksiv og aktiv prosess der eleven

tilegner seg ny kunnskap gjennom bruken av digitale medier. Boken kunne likevel vært styrket i sin konkretisering av nettopp denne og andre observasjoner som innebærer fundamentale endringer i læringen. Jeg savnet en oversikt som kunne vise forskjellen på tradisjonelle og nye eller fremtidige tankemåter, ikke «bare» mange case-eksempler knyttet til innovasjon i pedagogisk praksis.

Boken vier med andre ord for mye plass til eksempler og utfordringene knyttet til endring av læringsstrategier i skolen, og for liten plass til hva skolen skal endre seg mot: For hva er egentlig den nye dannelsen, og hvilke læringsstrategier bør vi strebe mot i morgendagens skole? Slik jeg tolker Erstad, bør en i dag se selve dannelsen som en evigvarende prosess, hvor dynamikk og endring er et mål i seg selv, i motsetning til den tradisjonelle dannelsen hvor det har vært et fokus på dybde, sannhet og et tilbakevendende fokus på historikk og tradisjoner. På mange måter kan vi si at skolen i dag ikke skal utdanne eksperter, men generalister, som skal videreutdannes. Moderne medier er derfor ikke kun et verktøy eller pensum, men en del av den nye læringsvirkeligheten.

Petter Bae Brandtzæg